

Escola Superior
de Conservació i Restauració
de Béns Culturals de Catalunya

Manual de citació bibliogràfica (*Unicum*)

Darrera revisió: setembre de 2019

Sumari

1. Presentació	p. 2
2. Abreviatures	p. 2
3. Elements que identifiquen el document	p. 3
4. Com citar l'autoria o responsabilitat principal d'una monografia	p. 3
4.1. Autor personal	p. 3
4.2. Editor literari, compilador o coordinador	p. 4
4.3. Entitats	p. 4
4.4. Autoria desconeguda	p. 5
5. Com citar el títol d'una monografia	p. 6
6. Com citar l'edició d'una monografia	p. 6
7. Com citar les dades de publicació d'una monografia	p. 7
7.1. Lloc de publicació	p. 7
7.2. Editor o editorial	p. 8
7.3. Data de publicació	p. 8
8. Com citar la col·lecció d'una monografia	p. 9
9. Com citar el volum d'una monografia	p. 9
10. Com citar el número internacional normalitzat (ISBN o ISSN)	p. 10
11. Com citar monografies	p. 10
11.1. Llibres	p. 10
11.2. Parts o capítols d'un llibre	p. 10
11.3. Normes	p. 11
11.4. Catàlegs comercials	p. 12
12. Com citar congressos	p. 12
12.1. La totalitat del congrés	p. 12
12.2. Una ponència o comunicació del congrés	p. 12
13. Com citar publicacions en sèrie	p. 13
13.1. Publicacions periòdiques	p. 13
13.2. Articles de revista	p. 13
13.3. Articles de diari	p. 13
13.4. Publicacions oficials	p. 13
14. Com citar treballs acadèmics	p. 14
15. Com citar audiovisuals	p. 14
15.1. Enregistraments	p. 14
15.2. Programes de ràdio o televisió	p. 15
16. Com citar materials gràfics	p. 15
16.1. Fotografies originals	p. 15
16.2. Imatges extretes d'Internet	p. 15
16.3. Imatges extretes de llibres o publicacions seriades	p. 15
16.4. Imatges extretes de llibres ja referenciades al text	p. 16
16.5. Imatges retocades	p. 16
16.6. Cartells i tríptics	p. 16
17. Com citar recursos electrònics	p. 17
17.1. Pàgines web	p. 17
17.2. Bases de dades	p. 17
17.3. Vídeos d'Internet	p. 18
17.4. Blogs	p. 18
17.5. Xarxes socials	p. 18
18. Com citar publicacions en doble suport	p. 18

1. Presentació

Aquest material es basa en la feina realitzada pel TERMCAT, servei de terminologia lingüística de la Generalitat de Catalunya que, a la vegada, es fonamenta en la **Normativa UNE-ISO 690** i en la descripció bibliogràfica normalitzada internacional. Està dissenyat per servir de model en l'elaboració de la citació bibliogràfica del centre i en els diversos documents produïts pel professorat.

El present document constitueix també la pauta a seguir per part dels alumnes en tots els treballs que presentin a totes les matèries que cursin a l'escola. Esperem, doncs, que sigui d'ajuda en l'estandardització de la citació bibliogràfica i, d'aquesta manera, col·labori a l'entesa entre tota la comunitat educativa i a evitar el plagi.

2. Abreviatures

A continuació es presenta una relació de les principals abreviatures que habitualment s'utilitzen en la citació i les referències bibliogràfiques.

Abreviatura	Significat
<i>c. / ca.</i>	<i>circa</i> (=al voltant de), precedeix una data de publicació aproximada
<i>cf. / cfr.</i>	<i>confer</i> (=compareu), utilitzada per referir-se a un altre material o idees que puguin donar informació diferent o altres arguments.
comp.	compilador
coord.	coordinador
<i>cop. / ©</i>	<i>copyright</i> (=drets d'autor), precedeix la data extreta del <i>copyright</i>
dir.	director
DL	dipòsit legal, precedeix la data extreta del dipòsit legal
ed.	editor o edició
ed. lit.	editor literari
<i>et al.</i>	<i>et alii</i> (=i altres), indicació de l'omissió d'autors després del primer
fig.	figura
<i>ibíd.</i>	<i>ibidem</i> (=en el mateix lloc), indica que l'obra s'ha referenciat en la cita immediatament anterior
<i>i.e.</i>	<i>id est</i> (=això és), precedeix una data de publicació corregida
inèd.	inèdit
<i>loc. cit.</i>	<i>loco citato</i> (=en el lloc citat), remet a l'obra i pàgina o apartat citats
<i>N.B.</i>	<i>nota bene</i> (=anar amb compte), s'utilitza per ressaltar algun punt
N. de l'E.	nota de l'editor
N. de l'A.	nota de l'autor
N. del T.	nota del traductor
núm.	número d'exemplar de publicació en sèrie
<i>op. cit.</i>	<i>opere citato</i> (=en l'obra citada), indica una obra ja citada però no en la cita anterior
P. / p.	pàgina/es
<i>S.l.</i>	<i>sine loco</i> (=sense lloc), s'utilitza quan no es coneix el lloc de publicació
<i>s.n.</i>	<i>sine nomine</i> (=sense nom), s'utilitza quan no es coneix el nom de l'editor
<i>sic</i>	<i>sic</i> (=així), indica que la paraula o frase que el precedeixen és literal, encara que pugui semblar incorrecta
<i>vid.</i>	<i>vide</i> (=veure), remet a un altre lloc de l'escrit, una nota, una imatge, etc.
vol.	precedeix el número del volum citat

3. Elements que identifiquen el document

Per a la citació de qualsevol classe de document, les normes internacionals recomanen de presentar les dades bibliogràfiques dels elements bàsics que permeten d'identificar-lo: autoria o responsabilitat principal, títol, edició, publicació, col·lecció i número internacional normalitzat.

A part d'aquests elements, hi ha uns altres dos aspectes que a les normes es consideren **opcionals** i, per tant, no són presents en totes les referències, però que en certs casos pot ser útil de recollir i són: la designació de **tipus de material** i la **descripció física** del document (nombre de pàgines, de volums, disquet, microfilm...).

Hi ha diversos sistemes de citació de referències bibliogràfiques, però és cada institució acadèmica qui escull un o altre com a sistema preferent en la realització dels treballs dels alumnes. En el cas de l'ESCRBCC s'ha decidit escollir com a sistema principal el que anomenem "Unicum", ja que és el que s'ha utilitzat habitualment en la revista de l'escola i ha servit de referència per als treballs acadèmics. Tot i això, s'ha proposat l'opció de poder utilitzar l'anomenat sistema "Harvard" (també conegut com a "Autor-any") en el cas dels treballs preeminentment científics, ja que és el més habitual en l'àmbit científic internacional.

La principal característica del sistema "Unicum" és que les dades del text referenciat s'indiquen en una nota al peu de pàgina (a diferència del sistema "Harvard", on el cognom de l'autor, l'any de publicació i la pàgina del text referenciat se citen entre parèntesis dins del text del treball). Un exemple de text amb una citació amb el sistema "Unicum" seria: [...] segons diu Baldini,⁵ els motius de la seva recuperació [...].

En aquest document es proposa al començament la presentació de les dades d'una monografia, ja que és el cas més habitual que requereix una citació en un treball acadèmic i, per això, l'esquema de la referència bibliogràfica per a monografies és l'esquema de base per a confeccionar la resta de referències bibliogràfiques.

A continuació de la presentació de dades d'una monografia, es proposa la presentació de les dades d'altres tipus de documents, com les publicacions seriadades o els documents electrònics.

4. Com citar l'autoria o responsabilitat principal d'una monografia

Es poden donar diferents casos d'autoria en una referència bibliogràfica d'una monografia; els més habituals són: autor personal (individual o múltiples), editor, compilador, coordinador, entitats i autoria desconeguda.

4.1. Autor personal

Representació: **COGNOM/S, Inicial/s del nom.**

Ex.: MOLL i MARQUÈS, A.

Si l'obra té **dos o tres autors**, s'han d'anotar les dades de cadascun separades per punt i coma.

Ex.: PANAREDA i CLOPÉS, J.M.; BUSQUÉ i BARCELÓ, J.; RABELLA i VIVES, J.M.

Si l'obra té **més de tres autors**, s'ha d'anotar el primer seguit de **[et al.]**.

Ex.: ROMAGUERA, J. [et al.].

4.2. Editor literari, compilador o coordinador

També es consideren autors els editors o directors literaris, compiladors o coordinadors d'obres col·lectives. En aquest cas, després dels cognoms i el nom cal afegir **entre parèntesis l'abreviatura corresponent** al tipus de funció realitzada: ed., comp., coord.

Ex.: DUARTE, C.; ALAMANY, R. (eds.)
PELLETIER, D. (dir.)
PELLETIER, D. (coord.)

4.3. Entitats

La representació de l'autoria en el cas de les entitats es fa a partir del **nom pel qual s'identifiquen en el document**.

Ex.: CENTRO ESPAÑOL DE PLÁSTICOS.
UNIVERSITAT DE BARCELONA.
UNESCO.

Com en el cas de l'autor personal, si hi ha **dues o tres entitats** que són responsables d'una obra se'n separen els noms per **punt i coma i espai**; si hi ha **més de tres entitats** responsables de l'obra, es pot indicar la primera que aparegui a la font principal d'informació o la més destacada tipogràficament, seguida de l'abreviatura **[et al.]**.

Les **entitats subordinades** a entitats superiors, es fa constar **darrere** de la designació de l'entitat superior, i no s'inclouen les unitats intermèdies si no és que resulten imprescindibles per a la identificació de l'organització responsable. La separació del nom de l'entitat principal del nom de l'entitat subordinada es fa mitjançant un **punt i un espai**.

Ex.: UNIVERSITAT DE BARCELONA. FACULTAT DE QUÍMICA. COMISSIÓ DE DINAMITZACIÓ LINGÜÍSTICA. *Vocabulari de química: Català, castellà, anglès*. 3a ed. rev. Barcelona: Universitat de Barcelona. Serveis Lingüístics, 2006. ISBN 84-95817-15-2

En el cas de les **entitats de govern**, cal indicar en primer lloc el **nom geogràfic** (país, regió, ciutat, etc.) en la **llengua en què s'està fent la citació** (en cas de dubte, però, cal emprar la forma vernacle) i després el **nom de la institució** en la **llengua del document**, separats per un **punt**.

Ex.: BARCELONA. AJUNTAMENT.
CATALUNYA. GENERALITAT. DEPARTAMENT DE CULTURA.
FRANÇA. MINISTÈRE DE L'ÉCONOMIE, DES FINANCES ET DU BUDGET.

Quan el nom d'una entitat es pot **confondre** amb el nom d'una altra entitat, es pot afegir un **qualificador entre parèntesis**, com pot ser el nom de la ciutat o país on té la seu, el de la institució amb la qual està relacionada, etc.

Ex.: BIBLIOTECA NACIONAL (Argentina). *El futuro bibliotecario*. Buenos Aires: Biblioteca Nacional, 2004. ISBN 987-9350-13-8

BIBLIOTECA NACIONAL (Espanya). *El arte del grabado flamenco y holandés*. Madrid: Electa: Biblioteca Nacional, cop. 2001. ISBN 84-8156-312-9; 84-88699-48-4

Pel que fa a les **actes de congressos organitzats per entitats**, cal citar el nom de la persona o entitat que a la portada del document s'esmenta com a **responsable principal**. També, s'ha d'anotar el **títol específic del congrés**.

Ex.: MIRALLES, C. (ed.). *Actes del I Seminari de correcció de textos. Catalunya-Québec: legislació i polítiques lingüístiques: actes del Col·loqui Internacional sobre Polítiques i Legislacions Lingüístiques Comparades.*

4.4. Autoria desconeguda

Si en una publicació no hi figura la responsabilitat principal, se cita **directament pel títol**; no s'utilitza el terme anònim per substituir el nom d'un autor desconegut.

5. Com citar el títol d'una monografia

Representació: **Títol: subtítol.**

El títol i el subtítol s'han de transcriure **tal com apareixen a la portada i en cursiva**. En el cas que l'obra tingui un **subtítol**, s'ha d'escriure **a continuació del títol, separat per dos punts i un espai**, també en cursiva.

Ex.: LAPOINTE-GIGUÈRE, M.; PERRON, Y. *Vocabulaire de la prestation de services*.

DUMORTIER, B. *Atlas de les religions: creences, pràctiques i territoris*.

6. Com citar l'edició d'una monografia

Fa referència al conjunt de les còpies d'un document produïdes a partir d'una còpia mestra i publicades per un determinat editor o per un grup editorial. Així, la menció de l'edició ens indica que la publicació pertany a una edició o impressió determinada i que pot haver patit canvis com revisions i/o ampliacions respecte a l'anterior.

Representació: **en xifres, abreujada i en la llengua del document.**

El número de l'edició **només** s'ha d'esmentar **a partir de la segona**.

Ex.: SOANES, C.; STEVENSON, A. (eds.). *Oxford dictionary of English*. 2nd ed.

TERMCAT. *Societat de la informació. Noves tecnologies i Internet: diccionari terminològic*. 2a ed. rev. i ampl.

Les correspondències entre les diferents llengües de les abreviatures més freqüents de l'edició són les següents:

	Català	Castellà	Francès	Anglès	Alemanys
edició	ed.	ed.	éd.	ed.	Aufl.
augmentada	augm.	aum.	augm.	augm.	erg.
corregida	corr.	corr.	corr.	corr.	verb.
reimpressió	reimpr.	reimpr.	réimpr.	repr.	Abdr.
revisada	rev.	rev.	rev.	rev.	erw.

7. Com citar les dades de publicació d'una monografia

Fan referència (i seguint aquest ordre) al lloc on s'ha publicat, al nom de l'editor o editorial i a la data de publicació. A continuació (després d'una coma) s'afegeix la pàgina consultada i (després d'un punt i un espai) l'ISBN.

Representació: **Lloc de publicació: editorial, data de publicació, p. ISBN.**

Ex.: ZINGARELLI, N. *Lo Zingarelli 2004: vocabolario della lingua italiana*. Bolònia: Zanichelli, 2003, p. 10. ISBN 88-08-15478-5

LLORIS i SAMO, D.; MESEGUER i BALLESTER, S.; PORTA i GUIU, L. *Ictionímia: els noms dels peixos del mar català*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca, 2003, p. 52. ISBN 84-393-6297-8

7.1. Lloc de publicació

Fa referència a l'indret on està establert l'editor o a la seu de l'editorial. Es fa constar en la llengua i la grafia amb què apareix en el document; s'escriu **després del punt i l'espai** que segueixen el títol o l'edició.

Ex.: SINGLETON, D. *Language and the lexicon: an introduction*. London: Arnold, 2000. ISBN 0-340-73174-5

Quan es consideri necessari per a la identificació, es pot afegir un altre nom conegut de la població o bé la indicació de província, regió, país, etc., en la llengua de citació.

Ex.: Lerpwl (Liverpool)
Santiago (Xile)
Cambridge (Massachusetts)

Ex.: SCHAUB, H; ZENKE, K.G. *Diccionario Akal de pedagogía*. Tres Cantos (Madrid): Akal, 2001. ISBN 84-460-1144-1

Si hi ha **més d'un lloc de publicació**, se cita el que es menciona de manera destacada o en primer terme, i la resta s'ometen tot afegint-hi [etc.]. Els altres llocs de publicació, si no són més de tres, es poden indicar **separats per punt i coma**.

Ex.: LÓPEZ GONZÁLEZ, Ginés A. *Los árboles y arbustos de la Península Ibérica e Islas Baleares (especies silvestres y las principales cultivadas)*. Madrid; Barcelona; México: Mundi-Prensa, 2001. ISBN 84-7114-953-2

Quan el **lloc és incert** es pot fer constar, en la llengua de citació, seguit d'un **signe d'interrogació** i entre claudàtors; si no es pot donar **cap lloc**, s'indicarà amb l'abreviatura **[S.I.]** entre claudàtors.

Ex.: ROCA, J.M.; FARRERO, J.L. (coord.). *Turisme rural a les terres de Lleida*. [Lleida?]: Federació Terres de Lleida de Residències Casa de Pagès, DL 2001.

RIERA, M.; SARGATAL, J.; VIZA, M. *Amfibis i rèptils dels Països Catalans (material gràfic)*. [S.I.]: Caixa Catalunya. Obra Social. Fundació Territori i Paisatge, 2005.

7.2. Editor o editorial

L'editor o editorial és la persona o el col·lectiu responsable de la producció i la difusió d'un document.

El nom de l'editor s'ha d'escriure **en la llengua del document**, ometent les mencions **genèriques** del tipus "Editorial" o "Edicions", llevat que formin **part del nom** de l'editor. També s'han d'**ometre** expressions com "Cia.", "Inc.", "S.A.", etc.

Ex.: Edicions 62
Columna

El nom de l'editor **se cita després del lloc de publicació**, i va **precedit per dos punts i espai**.

Ex.: CANYELLES, C.; CUNILL, M. *SMS en català: Pautes fàcils i ràpides per escriure missatges de mòbil. Passa-ho!* Barcelona: Edicions 62, 2005. ISBN 84-297-5561-6

Quan hi ha **més d'un editor**, s'indiquen separats per **dos punts**.

Ex.: Barcelona: Universitat Politècnica de Catalunya: Enciclopèdia Catalana, 2001, p. 22.

Si **no hi consta l'editor**, s'ha d'utilitzar l'abreviatura **[s.n.]**.

Ex.: Barcelona: [s.n.] 2001, p. 22.

7.3. Data de publicació

La data de publicació és la indicació de la data en què ha aparegut una publicació. Es fa constar tal com apareix a l'obra, en xifres aràbigues, **precedida de coma i espai i seguida de punt**. En les monografies, publicacions periòdiques i articles de revista la data de publicació s'indica **únicament amb l'any**.

Ex.: JOU, D. *El laberint del temps, la simfonia de la matèria*. Barcelona: Viena, 2006. ISBN 84-8330-399-X

Cal transcriure la data **tal com apareix** a l'obra encara que sigui **incorrecta**, afegint entre **claudàtors la data corregida** precedida de l'abreviatura **i.e.**

Ex.: 1697 [i.e. 1967]

Les publicacions en **més d'una part** es poden publicar al llarg de **diversos anys**. En aquests casos s'anoten l'any de publicació del primer volum i l'any de publicació del darrer, separats per un **guionet**. Si l'obra encara no ha estat publicada completa, s'indica el primer any seguit d'un **guionet i un espai**.

Ex.: COROMINES i VIGNEAUX, J. *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Barcelona: Curial: La Caixa, 1983-2001. 10 v. ISBN 84-7256-173-9
HOYO, J. del; ELLIOTT, A.; CHRISTIE, D. (eds.). *Handbook of the birds of the world*. Barcelona: Lynx, 1992- .

Si **no hi ha data** de publicació, s'ha d'esmentar la data del dipòsit legal, la del *copyright* o bé la de fabricació, indicades com a tals i per aquest ordre.

Ex.: DL 2000
imprès 1998

Quan no és possible assignar cap de les dates esmentades, es fa constar una **data aproximada** precedida de **[ca.]**, una **data probable** seguida de **[?]** o una **dècada certa** seguida de **[-?]**.

Ex.: DAVALILLO, M. *Tractat de teoria de la música*. Barcelona: Musicografia Wagner, [ca. 1911].

OFFICE QUÉBÉCOIS DE LA LANGUE FRANÇAISE. *Déclaration de services aux citoyens*. Québec: Gouvernement du Québec. Office québécois de la langue française, [2002?].

Repertori d'oficis artesans. [Palma de Mallorca]: Govern Balear. Conselleria de Comerç i Indústria, [199-?].

En les **publicacions oficials i els articles de diari**, cal escriure la **data completa** en la llengua del document: dia (en xifres), mes (en lletres) i any (en xifres).

Ex.: CATALUNYA. "Resolució PRE/3058/2006, de 19 de setembre, per la qual es publiquen termes normalitzats pel Consell Supervisor del TERMCAT". *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*. Vol. 30 (27 desembre 2006), núm. 4727, p. 40262-40268.

RIERA, I. "La lletra petita". *Avui* (08 octubre 2008), p. 25.

8. Com citar la col·lecció d'una monografia

La col·lecció fa referència al conjunt de publicacions separades relacionades les unes amb les altres pel fet que cadascuna porta, a més del seu títol propi, un **títol col·lectiu** que s'aplica al grup com un tot.

Representació: **(Nom de la col·lecció; número)**

S'ha de citar el **títol de la col·lecció entre parèntesis** i, si és una col·lecció numerada, s'afegeix el **número** en xifres aràbigues precedit d'un **punt i coma**. Les mencions del **tipus col·lecció o sèrie** s'han de **suprimir** llevat que formin part del nom de la col·lecció.

Ex.: SOLÀ, J. *Ensenyar la llengua*. Barcelona: Empúries, 2003. (Biblioteca universal; 179) ISBN 84-759-6996-8

9. Com citar el volum d'una monografia

Per fer referència al nombre de volums d'una obra, s'ha d'annotar en **xifres aràbigues** seguides de l'**abreviatura v., després de l'any, precedit per una coma i seguit d'un punt**.

Ex.: FARRERAS VALENTÍ, P.; ROZMAN, C. *Medicina interna*. 13a ed., 1a ed. en català. Madrid: Harcourt Brace, 1997, 2 v. ISBN 84-8174-178-7

En el cas que **només s'hagi consultat un dels volums** d'una obra, s'ha de fer constar **després de la menció del títol** mitjançant l'abreviatura **Vol.** i el **número** del volum en xifres aràbigues.

Ex.: SOLÀ, J. [et al.]. *Gramàtica del català contemporani*. Vol. 3. Barcelona: Empúries, 2002. ISBN 84-7596-909-7

Quan un **volum té un títol propi**, s'escriu en **cursiva** a continuació de la indicació de volum, precedida i seguida d'un punt.

Ex.: HERNÁNDEZ CARDONA, F.X. *Història militar de Catalunya: aproximació didàctica*. Vol. 2. *Temps de conquesta*. Barcelona: Rafael Dalmau, 2002. ISBN 84-232-0655-6

10. Com citar el número internacional normalitzat (ISBN o ISSN)

El número internacional normalitzat per a **llibres** (*International Standard Book Number, ISBN*) **identifica una edició** d'una obra publicada per un editor específic i és únic per a aquesta edició. Les **publicacions en sèrie** també tenen un número internacional normalitzat que **s'assigna al títol** clau de la publicació (*International Standard Serial Number, ISSN*). Es poden trobar altres números internacionals normalitzats segons els diferents tipus de materials, per exemple l'ISMN (*International Standard Music Number*), l'ISAN (*International Standard Audiovisual Number*), etc.

El número internacional normalitzat (ISBN o ISSN) en les publicacions que **en tinguin** s'ha d'anotar **al final de la citació**, precedit de les **sigles corresponents**, amb els **blocs de díigits** que els componen **separats per guionets**. Si una publicació té **més d'un número** normalitzat, s'anoten **separats per punt i coma i espai**.

Ex.: CATALUNYA. GENERALITAT. DIRECCIÓ GENERAL DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA. *Documentació jurídica i administrativa*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, 2002. (Criteris lingüístics; 5). ISBN 84-393-6001-0

Terminogramme: bulletin d'information terminologique et linguistique [Québec] (2002), núm. 103. ISSN 0225-3194

11. Com citar monografies

Les monografies o documents monogràfics són aquelles **publicacions no seriades** que contenen un **text complet i homogeni** en un sol volum o bé en un nombre limitat de volums. En aquest apartat s'inclouen els llibres i parts o capítols d'un llibre, les normes i els catàlegs comercials. Com ja s'han proposat els elements generals més destacats, ara es presenten aspectes concrets.

11.1. Llibres

Representació: **AUTORIA. Títol. Edició. Lloc: Editorial, any. Núm. v. (Col·lecció; núm.). ISBN núm.**

Ex.: ESCARDINO BENLLOCH, A.; BERNA PRATS, À. *Introducció a l'enginyeria dels reactors químics*. València: Universitat de València, 2003. (Educació. Materials; 67). ISBN 84-370-5669-1

Gran Enciclopèdia Catalana. 2a ed. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1986-1993. 25v. ISBN 84-85194-81-0

SOCIEDAD ESPAÑOLA DE CIENCIAS HORTÍCOLAS. *Diccionario de ciencias hortícolas*. Madrid [etc.]: Mundi-Prensa, 1999. ISBN 84-7114-818-8

11.2. Parts o capítols d'un llibre

Moltes monografies estan **dividides** en capítols, seccions, etc. **amb títol i responsabilitat principal propis**, diferents dels de l'obra completa. Per a elaborar la citació bibliogràfica d'aquestes **parts de monografia que no són físicament independents**, se cita la **responsabilitat principal i el títol de la part**, seguit de la preposició a amb majúscula i dos punts (**A:**) i les **dades bibliogràfiques de l'obra completa**. Al final de la citació bibliogràfica, cal indicar **la primera i la darrera pàgina** del capítol, secció, etc. dins de l'obra completa, **precedit per una coma i l'abreviatura p.**

Representació: **AUTORIA**. "Títol de la part de la monografia". **A: Dades bibliogràfiques de l'obra completes, p. ISBN núm.**

Ex.: GARCIA PERALES, V. "El lèxic dels mitjans de comunicació". A: CABANES FITOR, V. (coord.). *El lèxic: Perspectives i intervencions: El valencià al segle XXI: Llenguatges específics*. Alcoi: Aitana, DL 2004, p. 83-93. ISBN 84-933247-6-0

YOUTH, H. "Observem ocells que desapareixen". A: GARDNER, G. *L'estat del món 2003: Informe del Worldwatch Institute sobre el progrés cap a una societat sostenible*. Barcelona: Centre UNESCO de Catalunya, 2003, p. 15-41. ISBN 84-95584-17-4

Quan l'autoria d'una part d'una monografia coincideix amb la de l'obra general, com pot ser el cas d'un glossari o d'una bibliografia, **se cita al final** (i seguit de dos punts :) de la referència bibliogràfica de l'obra completa, abans de les pàgines i del número normalitzat.

Ex.: ROHRLICH, F. *De la Paradoxa a la realitat: els nostres conceptes bàsics del món físic*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1994. (Biblioteca universitària; 19) Glossari: p. 227-230. ISBN 84-7739-645-0

Quan una **part de monografia és físicament independent** (com llibres que s'han publicat en més d'un volum) i **només s'hagi consultat un dels volums** d'una obra, s'ha de fer constar **després de la menció del títol** mitjançant l'abreviatura **Vol.** i el **número** del volum en xifres aràbigues (vegeu l'apartat 9 "Com citar el volum d'una monografia" a la pàgina 8 del present document).

Quan un **volum té un títol propi**, s'escriu **en cursiva** a continuació de la indicació de **volum**, seguida d'una **coma i un espai**.

Ex.: HERNÀNDEZ CARDONA, F.X. *Història militar de Catalunya: Aproximació didàctica*. Vol. 2, *Temps de conquesta*. Barcelona: Rafael Dalmau, 2002. ISBN 84-232-0655-6

VENY, J. *Petit atlas lingüístic del domini català*. Vol. 1. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2007. ISBN 978-84-7283-943-4

11.3. Normes

Una norma és un document establert per **consens** i aprovat per un **organisme reconegut** que **estableix regles, directrius o característiques** per a determinades activitats o els seus resultats, **amb l'objectiu d'aconseguir un grau òptim d'ordre en un context donat**. Alguns d'aquests organismes reconeguts són l'**ISO** (*International Organization for Standardization*), el **CEN** (*European Committee for Standardization*), **AENOR** (*Asociación Española de Normalización y Certificación*), **AFNOR** (*Association Française de Normalisation*), etc.

Se citen pel **nom de l'entitat responsable** de la norma, seguit del **títol** i del **codi de la norma**, si aquest no forma part del títol, en **cursiva**. A continuació s'indica l'**edició** i les **dades de publicació**: lloc, editorial i any.

Ex.: ASOCIACIÓN ESPAÑOLA DE NORMALIZACIÓN Y CERTIFICACIÓN, AENOR. *Vocabulario dental: UNE EN 21942-2. Parte 2: Materiales dentales*. Madrid: AENOR, cop. 1993.

INTERNATIONAL STANDARD ORGANIZATION. *Normes terminologiques internationales: élaboration et présentation. ISO 10241*. Genève: ISO, 1992.

11.4. Catàlegs comercials

Un catàleg comercial és una **publicació**, generalment il·lustrada, que conté informació sobre les característiques de productes o de serveis, el preu, les condicions generals de venda, etc., i que s'utilitza com a **instrument comercial**.

Els catàlegs s'han de tractar, sempre que sigui possible, com una monografia, però presenten una **problemàtica especial** perquè sovint **no tenen ni autor, ni títol, ni dades editorials visibles**. Es poden citar pel **nom de l'empresa** o organització i extreure les dades del lloc de publicació i la data del dipòsit legal, si n'hi ha.

Ex.: HONDA. *Catàleg general 2004: 50 anys donant vida als teus somnis*. La Garriga: Greens Power Products, 2004.

UNCETA. *Catálogo y lista de precios: herramientas de calidad 1996/1997*. Elgoibar: Unceta, DL 1992.

12. Com citar congressos

Les actes d'un congrés se citen com una monografia. Es poden citar en la seva totalitat o només una ponència o comunicació.

12.1. La totalitat del congrés

Representació: **AUTORIA (del director o coordinador)**. **Títol del congrés, conferència o reunió (Número de la conferència: any: Lloc de realització de la reunió)**. Lloc: Editorial, any.

Ex.: ARNALDO, J. (dir.), *Los museos en la educación. La formación de los educadores. I Congreso Internacional, Actas, ponencias y comunicaciones (Madrid, del 9 al 11 de abril de 2008)*, Madrid: Museo Thyssen-Bornemisza, 2009.

AUTORIA. Títol. Edició. Lloc: Editorial, any. Núm. v. (Col·lecció; núm.). ISBN núm.

12.1. Una ponència o comunicació del congrés

Se cita com un capítol de llibre.

Representació: **AUTORIA**. **"Títol de la ponència"**. A: **AUTORIA (del director o coordinador)**. **Títol del congrés, conferència o reunió (Número de la conferència: any: Lloc de realització de la reunió)**. Lloc: Editorial, any, p.

Ex.: BUCES, J. A., "La conservación y restauración de bienes culturales de carácter mueble". A: *XI Congreso de Conservación y Restauración de Bienes Culturales (Castellón 3, 4, 5 y 6 de octubre de 1996)*. Castellón: Diputación de Castellón, 1996, p. 697-705.

13. Com citar publicacions en sèrie

Les publicacions en sèrie són les que **apareixen en parts successives** que normalment tenen **designacions numèriques o cronològiques** i que es proposen de ser **continuades indefinidament**. Aquest és el cas de les publicacions periòdiques o les publicacions oficials.

13.1. Publicacions periòdiques

Són les que apareixen amb una periodicitat determinada (setmanal, quinzenal, mensual, etc.) i amb uns continguts variables com són els diaris, revistes; es poden citar en la seva totalitat o pels seus articles.

Representació: **Títol: subtítol [Lloc de publicació] Vol. (any), núm. de l'exemplar. ISSN número**

Ex.: *Meta: journal des traducteurs* [Montréal] Vol. 49 (2004), núm. 1. ISSN 0026-0452

Terminogramme: bulletin d'information terminologique et linguistique [Québec] (2002), núm. 103. ISSN 0225-3194

13.2. Articles de revista

Representació: **AUTORIA. "Títol de l'article". Títol revista. Vol. (any), núm. d'exemplar, p. ISSN número**

Cal indicar **la primera i la darrera pàgina de l'article**, separades amb un **guió**.

Ex.: SCULLEN, M.E. "Les Dictionnaires français: un lieu privilégié du sexisme?". *Cahiers de lexicologie*. Vol. 83 (2003), núm. 2, p. 131-151. ISSN: 0007-9871

PLUVINET, P. "Le Vocabulaire forestier". *La Banque des mots* (2004), núm. 67, p. 41-49.

13.3. Articles de diari

Representació: **AUTORIA (si hi consta). "Títol de l'article". Nom del diari [Lloc d'edició] (dia mes any), núm., p.**

Cal fer constar el **lloc d'edició del diari** entre **claudàtors** si no forma part del nom del diari. La **data es dona completa**, en la llengua del document.

Ex.: BAÑOS, J-E. "Epònims: els noms propis de la ciència". *Avui* [Barcelona] (15 novembre 2003), núm. 9389, p. 36.

13.4. Publicacions oficials

Són les publicacions **editades per l'Administració** o per una entitat pública en què **es difonen les lleis, els reglaments i les decisions** emeses pels poders legislatiu i executiu. Aquestes publicacions tenen com a responsabilitat principal **la jurisdicció** on regeix, la qual **s'indica en la llengua de la citació**.

Representació: **Títol (dia mes any), núm. de l'exemplar.**

Ex.: *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* (13 setembre 2004), núm. 4217.

La citació dels textos que apareixen a les publicacions oficials segueix l'estructura anterior **precedida pel títol del text entre cometes** i un **punt**.

Ex.: "Real Decreto Legislativo 2/2000, de 16 de junio, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley de Contratos de las Administraciones Públicas". *Boletín Oficial del Estado* (21 juny 2000), núm. 148, p. 21775-21823.

14. Com citar treballs acadèmics

Un treball acadèmic és el resultat d'un projecte de recerca que es materialitza en un estudi escrit que es presenta en una institució educativa per tal d'obtenir una titulació acadèmica; en l'educació superior, segons quina sigui aquesta titulació el treball pot ser, entre altres, un **Treball Final de Grau (TFG)**, un **Treball Final de Màster (TFM)** o una **Tesi Doctoral**.

Abans de fer la referència bibliogràfica, hem de saber si el treball acadèmic ha estat publicat o no; si ha estat **publicat** (és a dir, que ha estat difós entre el públic i posat a la venda) se cita com una **monografia**.

Si **no ha estat publicat**, s'anomena "literatura grisa" i vol dir que només està a disposició del públic la còpia impresa o en línia dipositada a la biblioteca de la institució acadèmica on s'ha presentat. En aquest cas, les pautes a seguir són: **AUTORIA. Títol del treball. Responsabilitat subordinada. Classe de treball inèdit. Lloc: Institució acadèmica i facultat en la qual es va presentar (en la llengua original de la institució), any.**

Ex.: GALVÁN ROMARATE-ZABALA, A. *Comercio del arte, arte del comercio: coleccionismo privado de arte contemporáneo en Madrid (1970-1990)*. Director: Fernando Checa. Tesi doctoral inèdita. Madrid: Universidad Complutense de Madrid, Facultad de Geografía e Historia, 1997.

QUERALT MITJANS, I. *Dinámica mineral de los procesos de devitrificación en vidrios basálticos*. Director: Carles de la Fuente Cullell. Tesi doctoral inèdita. Barcelona: Universitat de Barcelona, Departament de Cristal·lografia, Mineralogia i Dipòsits Minerals, 1988.

Si el treball s'ha obtingut a Internet, s'ha d'indicar amb l'expressió "**Disponible en línia a:**" i, tot seguit, **l'adreça d'Internet**, que s'escriu entre angles (< >). A continuació, es fa constar la **data de consulta** (dia mes any), escrita entre **claudàtors**.

Ex. CASTRO, P.E. *Propuesta de un modelo de gestión para la preservación del patrimonio municipal: caso de estudio, Municipio Rangel*. Tesi de llicenciatura inèdita. Mérida (Venezuela): Universidad de los Andes, 2009. Disponible en línia a: <https://www.inacap.cl/tportal/portales/tp57e6c98601351/uploadImg/File/tesis_universidad_de_los_andes.pdf> [Consulta: 20 gener 2017].

15. Com citar audiovisuals

Un document audiovisual és un material publicitari, informatiu, didàctic, etc., constituït per un enregistrament visual i un de sonor. Es pot presentar, habitualment, en forma d'enregistrament (vídeo, DVD...) o de programa de ràdio o televisió.

15.1. Enregistraments

S'hi inclouen tant els **enregistraments sonors** (casset, disc) com els d'**imatges** (videocasset, videodisc). S'admet com a **responsable** d'autoria qualsevol persona o entitat que hagi participat de manera important a la creació del seu contingut artístic o intel·lectual o a la seva realització: autors, compositors, intèrprets, directors, productors, realitzadors, etc. **Si no se'n destaca cap**, se citen directament pel **títol**.

Representació: **AUTORIA. Títol [Designació específica del tipus de document]. Lloc: editorial, any.**

Ex.: AMARGÓS, J. A. *La Febre d'or* [Disc sonor]. Barcelona: PDI, DL 1993.

PORT DE BARCELONA. SERVEI LINGÜÍSTIC DE CATALÀ. *El Català, més a prop* [Videocasset]. Barcelona: Port de Barcelona, 1999.

The Language of realism [Casset sonora]. London: Routledge, 1996.

15.2. Programes de ràdio o televisió

Els programes de ràdio o televisió se citen directament pel **títol** i s'indica l'**entitat responsable** i la **data de l'emissió** en xifres aràbigues. No s'especifica la designació del tipus de document.

Representació: **Nom del programa. Responsabilitat (si s'escau). Entitat emissora, menció de la data d'emissió.**

Ex.: *Autògrafs*. Dir. Jordi Turtós. Canal 33, Televisió de Catalunya, emès el 13 de gener de 1997.

Objetivo'92. RTVE, emès el 10 d'abril de 1987.

El Terrat. Dir. Andreu Buenafuente. Catalunya Ràdio, emès el 15 de novembre de 1996.

La victoria [document audiovisual], episodi 8, sèrie *La guerra filmada*, Julián Casanova (presentador); Trinidad Aguirre (realització); Javier González (producció); TVE i Filmoteca Española. TVE-2, 4 de setembre de 2006, 12:00 a.m.

16. Com citar materials gràfics

Els materials gràfics són les representacions en dues dimensions de tota mena d'informació, ja siguin opaques, siguin destinades a ser mostrades o projectades sense moviment. Les **imatges** que s'utilitzen en un treball acadèmic s'han de referenciar com qualsevol altra font d'informació o document però seguint unes pautes segons la seva tipologia.

16.1. Fotografies originals.

Realitzades per l'autor/a del treball.

Representació: **Títol de l'obra o descripció (Format: autor)**

Ex.: Procés de consolidació, sobre suports locals. (Fotografia: E. Cerdà)

16.2. Imatges extretes d'Internet

Representació: **Títol de l'obra o descripció (Format: autor i/o font) [Data de consulta]**

Ex.: Vista del jaciment d'Amnissos a l'illa de Creta (Fotografia: <www.uk.digiserve.com>) [Consulta: 8 octubre 2013].

Vista del jaciment d'Amnissos a l'illa de Creta (Fotografia: Nicolaus Mustaky a: <www.uk.digiserve.com>) [Consulta: 8 octubre 2013].

16.3. Imatges extretes de llibres o publicacions seriades

Com són imatges que pertanyen a una publicació, s'han d'afegir les dades de la monografia o la publicació seriada seguint les pautes abans indicades, a més de la pàgina on es troba.

Representació: **Format i descripció o títol de l'obra (Citació bibliogràfica segons ISO-690, p.)**

Ex.: Dibuix del monjo rus Barskij que reproduïx l'explosió de 1715 (FRIEDRICH,W: *Fire in the sea. Volcanism and the Natural History of Santorini*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, p. 112).

16.4. Imatges extretes de llibres ja referenciades al text

Per a referenciar imatges extretes de llibres ja referenciats en el text:

Representació: **Descripció o títol de l'obra (Format: autoria (any: p.) [op.cit.] o [ibíd., p, fig.]**

Ex.: Mapa de la regió d'Akrotiri (Imatge: Maria Teresa Magadán Olives i Irene Rodríguez Manero a partir de: DOUMAS, C. [*op.cit.*, p. 37]).

Mapa de la regió d'Akrotiri. (Imatge: [*Ibíd.*, p. 215, fig. 10.3]).

16.5. Imatges retocades

Si una imatge obtinguda d'un document ha sigut modificada per l'autor/a del treball.

Representació: **Títol de l'obra o descripció (Format: autor: citació bibliogràfica) Imatge modificada per AUTORIA amb el programa NOM[®].**

Ex.: Plànol d'Akrotiri amb els noms dels diferents sectors (Fotografia: María Teresa Magadán Olives i Irene Rodríguez Manero a partir del plànol propietat de les excavacions d'Akrotiri. Imatge modificada per l'autor amb Adobe[®] Photoshop).

16.6. Cartells i tríptics

La citació d'aquests materials es fa seguint el **model dels documents monogràfics** amb la introducció d'algun element més, com la **designació general de material**. Si presenten una responsabilitat d'autoria, se citen per l'autor; si no, pel títol. Si no tenen títol, es fa una **breu descripció** del seu contingut entre claudàtors.

Representació: **AUTORIA. Títol [Designació específica del tipus de document]. Lloc: editorial, any.**

Ex.: VALÈNCIA. DIPUTACIÓ. PROMOCIÓ LINGÜÍSTICA DEL VALÈNCIÀ. *El Dolç* [Cartell]. València: Diputació de València. Àrea de Cultura. Promoció Lingüística del Valencià, 2002.

TERMCAT, Centre de Terminologia. *Telefonia mòbil* [Tríptic]. Barcelona: TERMCAT, Centre de Terminologia, DL 2004.

17. Com citar recursos electrònics

S'entén per recursos electrònics els documents (text, àudio, vídeo...) emmagatzemats en suport electrònic i organitzats per tal de ser recuperats automàticament i a distància (generalment per Internet) mitjançant equips informàtics. L'accés per poder consultar-los pot ser lliure i gratuït o per subscripció, mitjançant un pagament.

S'ha d'indicar que, com est tracta de recursos en línia, es localitzen mitjançant una **adreça URL** (*Uniform Resource Locator*) formada, habitualment, per una llarga cadena de caràcters alfanumèrics que s'han de respectar i escriure entre angles (< >), fet que pot donar problemes estètics per presentar-la en un text, provocant una excessiva separació dels caràcters o canvis de línia de text. També s'ha de tenir en compte que dels recursos en línia no sempre es poden obtenir totes les dades proposades i, en aquest cas, no es posen.

Per la gran varietat de recursos electrònics o documents en línia disponibles (pàgines web, llibres electrònics, revistes electròniques, diaris, butlletins, bases de dades, vídeos, blogs, repositoris de textos, xarxes socials...) es presenten les opcions més habituals de consulta que s'han intentat simplificar indicant la seva **tipologia** entre **claudàtors ([])**.

17.1. Pàgines web

Com és habitual que no es conegui l'autor/a d'una pàgina web, és la institució responsable qui figura com a tal.

Representació: **AUTORIA. Títol /Secció de la pàgina consultada [En línia]. <adreça web> [Consulta:]**.

Ex.: V&A MUSEUM. *Search de collections*. [En línia].

<<http://collections.vam.ac.uk/item/O6651/tazza-schneider-charles/>> [Consulta: 11 febrer 2015]

EUROPEAN COMMISSION. TRANSLATION SERVICE. *Eurodicautom* [En línia].

<<http://europa.eu.int/eurodicautom/Controller>> [Consulta: 22 setembre 2004]

WIKIPEDIA. *Arte*. [En línia]. <<http://es.wikipedia.org/wiki/Arte>> [Consulta: 31 juliol 2004].

17.2. Bases de dades

Les més utilitzades són per a la gestió d'empreses i institucions públiques, especialment en l'entorn científic. Un exemple és el catàleg de llibres d'una biblioteca o un directori d'adreces.

S'ha de tenir en compte que no sempre es poden obtenir totes les dades proposades i, en aquest cas, no es posen.

Representació: **Títol [base de dades], lloc, entitat, data. <adreça web> [Consulta:]**.

Ex.: *Ariadna: Catálogo automatizado de la Biblioteca Nacional* [base de dades], Madrid, Biblioteca Nacional, 1997. <<http://telnet://ariadna.bne.es>> [Consulta: 28 abril 2007].

Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofía. Catálogo de la biblioteca [base de dades], Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofía.

<<http://museoreinasofia.mcu.es/biblio/default.htm>> [Consulta: 21 maig 2009].

17.3. Vídeos d'Internet

Com Internet disposa de diferents opcions per penjar, emmagatzemar, compartir i visualitzar vídeos digitals, ja siguin llocs web (YouTube), plataformes digitals o xarxes socials especialitzades (Vimeo), s'ha simplificat la seva forma de referenciar-les. Com és habitual amb els recursos en línia, s'ha de tenir en compte que no sempre es poden obtenir totes les dades proposades i, en aquest cas, no es posen.

Representació: **AUTORIA**. **Títol**. **Lloc web o plataforma [vídeo digital]**, **data de publicació**. **<adreça web>** [Consulta:].

Ex.: LEWIS, B. *El arte de especular: La burbuja del arte contemporáneo*. YouTube [vídeo digital], 24 d'octubre de 2009. <<http://www.youtube.com/watch?v=IDZfr9diCZM>> [Consulta: 9 novembre 2013].

17.4. Blogs

Representació: **AUTORIA**. "**Títol entrada/article**". **Títol blog [blog]**, **data de publicació**. **<adreça web>** [Consulta:].

Ex.: DELGADO, M. "El mite interminable". *El cor de les aparences* [blog], 25 de maig de 2015. <<http://manueldelgadoruiz.blogspot.com.es>> [Consulta: 27 gener 2015].

BROCHARD, Y. *VOA-Gallery Blog de Arte Contemporáneo* [blog]. <<http://voa-gallery.blogspot.com.es/search/>> [Consulta: 31 juliol 2004]

17.5. Xarxes socials

S'ha agrupat dins d'aquesta denominació les diverses opcions de connexió en línia entre usuaris, tant si són xarxes o serveis de missatges, de tipus genèric (Facebook, Instagram o Twitter) o amb un objectiu concret (Pinterest, LinkedIn).

Representació: **NOM D'USUARI**. "**Entrada/post íntegre**" [tipologia], **data i hora de publicació**. **<adreça>**

Ex.: CRAI UB (crai_ub). "El #CRAIUB ha signat la declaració de @haguedec sobre la cerca i l'extracció de coneixement en l'era digital <http://t.co/CPtGnRk5Az>" [Tuit], 7 de maig de 2015, 12:17. <https://twitter.com/crai_ub/status/596287823424188417>

ZUCKERBERG, M. "As part of our internet.org efforts, we're working on ways to use drones and satillites to connect [Actualització de Facebook], 1 de juliol de 2015. <<https://www.facebook.com/zuck/posts/10102217102231151>>

18. Com citar publicacions en doble suport

Hi ha obres que es troben publicades en doble suport: **en paper i en línia**. En aquests casos, s'escriu **primer la referència en paper**, es fa constar a continuació l'expressió "**Disponible en línia a:**" i, tot seguit, **l'adreça d'Internet**, que s'escriu entre angles (< >). A continuació, es fa constar la **data de consulta** (dia mes any), escrita entre **claudàtors ([])**.

Ex.: GARCIA PETIT, L. [et al.]. *Diccionari d'arqueologia*. Barcelona: TERMCAT, Centre de Terminologia, 2002. 276 p. ISBN 84-393-5800-8. Disponible en línia a: <<http://www.termcat.cat/dicci/arqueologia/index.html>> [Consulta: 20 octubre 2009].